

Odnos jezikovnih uporabnikov do naglasnomestne problematike

Tanja Mirtič

DOI: https://doi.org/10.3986/9789610506201_16

Uvod¹

V prispevku na podlagi analize dveh spletnih anketnih raziskav problematiziramo in komentiramo nekatera vprašanja v okviru naglasnomestne problematike sodobnega slovenskega knjižnega jezika. Zanimalo nas je, kako jezikovni uporabniki vrednotijo pomembnost različnih dejavnikov pri ugotavljanju naglasnega mesta v knjižni slovenščini in njihov odnos do naglasnomestne dvojničnosti. Na primeru naglaševanja rojstnih imen se bomo dotaknili tudi problematike razlikovanja med onaglaševanjem občnoimenskega in lastnoimenskega besedja.

Pričujoča raziskava je torej opravljena s stališča naglasnomestne problematike, ki je v slovenskem knjižnem jeziku zelo široka. Poleg ugotavljanja knjižno najustrežnejšega mesta naglasa pri posameznih besedah oz. razmerja med dvojničnimi uresničitvami je v sodobni slovenščini odprtih tudi precej drugih problemov, povezanih z naglasnim mestom, npr. primarni/sekundarni naglas (prim. Gliha Komac 2015; Jurgec 2017), mesto naglasa v črkovalno izgovorjenih kraticah (prim. Weiss 2020). Problematika postane še bolj kompleksna, ko obravnavi občnoimenskega besedja dodamo še lastnoimensko, ki izkazuje deloma lastne zakonitosti naglaševanja.² Zapletenost omenjene teme potrjujejo tudi vprašanja jezikovnih uporabnikov v jezikovnih svetovalnicah (prim. ŠUSS 2004; Dobrovoljc in Lengar Verovnik 2015; Snoj 2016; Lengar Verovnik 2017).

Pri preučevanju govorenega knjižnega jezika je treba upoštevati, da govorni jezik, četudi brani, izkazuje drugačne značilnosti kot zapisani. Hitreje se spreminja, pozna več dvojničnosti oz. variantnosti in je pogosto bolj individualno obarvan, zlasti z jezikovnimi značilnostmi okolja, iz katerega govorec izhaja oz. kjer govorec živi, pojavljajo pa se tudi razlike zaradi različne starosti, izobrazbe in poklica. Pravorečja zato nikoli ne moremo kodificirati tako natančno in podrobno kot pravopis (Urbančič 1987: 111–112).

1 Prispevek je nastal v okviru programa P6-0038, ki ga financira ARRS, in v okviru aplikativnega podoktorskega projekta Rastoča baza pravorečnih težav (Z6-1890) ter aplikativnega projekta OptiLEX (L7-9406), ki ju delno financira ARRS.

2 Tudi sicer se moramo pri obravnavi glasoslovnih zakonitosti besedja zavedati, da obstajajo pomembne razlike med domačim in prevzetim besedjem, npr. fonem /dž/, ki se pojavlja le v prevzetih besedah (in kot zvencnostna različica fonema /č/).

1 O metodologiji³

V empirični raziskavi smo uporabili spletno metodo anketiranja. Metoda anketiranja se v slovenistični stroki tradicionalno uporablja za zbiranje glasoslovnih podatkov (prim. Toporišič 1969; Rigler 1970; Rigler 1981). V sodobnem času je zaradi spleta postala širše dostopna (prim. Mirtič 2019), saj omogoča sodelovanje respondentov različne starosti, lokalnega porekla, poklica in kraja bivanja, kar so pomembni dejavniki, ki vplivajo na naglaševanje v knjižni slovenščini. Metoda anketiranja omogoča tudi stik raziskovalcev slovenščine z uporabniki slovenskega jezika, kar je pri opisih sodobne – zlasti govornice – slovenščine zelo dragoceno, saj s tem odpravljamo nevarnost opisa jezikovnega stanja na podlagi lastnega jezikovnega čuta, ki ima sicer vedno svojo vlogo pri raziskovanju, vendar nikoli se sme biti odločujoči kriterij (Tivadar 2010: 106). Jezikovni čuti posameznih govorcev slovenskega knjižnega jezika se namreč med seboj zelo razlikujejo (Urbančič 1987: 111).

Ob tem se zavedamo tudi pomanjkljivosti tovrstne metode, saj vedno obstaja možnost nasprotja med odgovorom in dejanskim ravnanjem oz. prepričanjem respondenta. Respondenti namreč lahko odgovarjajo po svojih prepričanjih, po katerih se ravna, ali pa odgovore prilagodijo splošno veljavnemu razmišljanju v družbi, jezikovnim priročnikom ipd. (prim. Cingerle 2011: 46). Kljub vsemu moramo zaradi pomanjkanja ustreznega gradiva za preučevanje govornega (knjižnega) jezika (prim. *ePravopis*, Uvod)⁴ uporabljati metodo anketiranja, pri čemer je za splošno veljavnost izsledkov treba zagotoviti reprezentativnost vzorca. Poleg uravnoteženega vzorca (npr. po lokalnem izvoru govorca, starosti, izobrazbi) dodatno objektivnost zagotavlja tudi veliko število respondentov.⁵

2 Raziskava odnosa jezikovnih uporabnikov do nekaterih splošnih naglasnomestnih vprašanj

Izsledki raziskav odnosa jezikovnih uporabnikov slovenskega (knjižnega) jezika, tj. nosilcev različnih jezikovnih praks, do posameznih naglasnomestnih vprašanj nas lahko informirajo o aktualnih potrebah uporabnikov, obenem pa ti podatki pomagajo pri usmerjanju raziskav sodobnega jezikovnega razvoja slovenskega (knjižnega) jezika.

V nadaljevanju bomo analizirali del anketnega vprašalnika, kjer smo zastavili raziskovalna vprašanja o dejavniki, ki so pomembni pri ugotavljanju naglasnega mesta, in vprašanje o dvojničnosti oz. variantnosti naglasnega mesta v knjižni slovenščini.

3 Iskreno se zahvaljujem vsem, ki sodelujejo pri spletnih anketnih raziskavah.

4 Potrebovali bi kakovostno zbirko besedil v govornici knjižni slovenščini, na podlagi katere bi lahko lažje raziskovali glasoslovne značilnosti sodobne govornice knjižne slovenščine. Tudi na 1. Slovenskem pravorečnem posvetu, ki je potekal 15. decembra 2020, je bilo v več referatih opozorjeno na pomanjkanje ustreznega gradiva za raziskovanje sodobnega govornega knjižnega jezika.

5 Pri analizi anketnega vprašalnika vedno upoštevamo le odgovore respondentov, ki so anketo izpolnili v celoti. (Število respondentov v nekaterih dozrajšjih anketah: 432, 328, 500, 749.)

Spletni anketni vprašalnik je v celoti izpolnilo 112 respondentov,⁶ demografske podatke je navedlo 105 sodelujočih. Največ respondentov je starih 21–40 let (53 respondentov), temu sledi starostna skupina 41–60 let (32 respondentov). Glede na stopnjo dosežene izobrazbe je največ sodelujočih zaključilo univerzitetni program ali drugo bolonjsko stopnjo (51 respondentov) ter magisterij znanosti, doktorat znanosti in tretjo bolonjsko stopnjo (35 respondentov). 55 respondentov se ukvarja z govornim knjižnim jezikom, in sicer na zelo raznolikih področjih (npr. radijski govor, moderiranje, narečjeslovje, slovaropisje, napovedovanje, poučevanje, lektoriranje (npr. gledališki lektor), prevajanje, jezikovno svetovanje, vzgoja, pisanje besedil). Približno polovica respondentov živi v Ljubljani, ostali prebivajo na drugih območjih, ki pripadajo različnim narečnim skupinam. Anketa je bila vsebinsko zahtevnejša, saj je bila pripravljena s stališča naglasnomestne problematike, predpostavljali smo tudi, da respondenti poznajo osnovno jezikoslovno izrazje. V tej spletni anketni raziskavi so zato sodelovali zlasti uporabniki slovenskega jezika, ki se poklicno ukvarjajo s slovenskim govornim knjižnim jezikom (in ga tudi sooblikujejo), ter tisti, ki se sicer z govornim knjižnim jezikom ne ukvarjajo poklicno, ampak jih tovrstna problematika (poglobljeno) zanima. Pri vsakem vprašanju so imeli respondenti tudi možnost komentiranja.

2.1 Ali je problematika naglasnega mesta v knjižni slovenščini dovolj raziskana?

Ker celovita obravnava sodobne naglasnomestne problematike v knjižni slovenščini še ni izdelana, nas je najprej zanimalo, ali problematiko naglasnega mesta uporabniki slovenskega jezika prepoznavajo kot pereč problem. Na vprašanje »Ali je problematika naglasnega mesta v knjižni slovenščini dovolj raziskana?« je približno 70 % respondentov odgovorilo pritrdilno.⁷ V (neobveznih) maloštevilnih komentarjih pod anketnim vprašanjem so opozorili, da je problematika naglasnega mesta v šolskih sistemih premalo poudarjena, posledično se naglasno mesto v procesu izobraževanja premalo uzavesti. Izpostavili so tudi, da se še vedno preveč razmišlja v smislu pravilno/napačno, hkrati pa so tudi izrazili zavedanje, da gre za zelo dinamično področje, ki vedno znova potrebuje nove raziskave.

2.2 Kateri dejavniki so pomembni pri ugotavljanju naglasnega mesta v knjižni slovenščini?

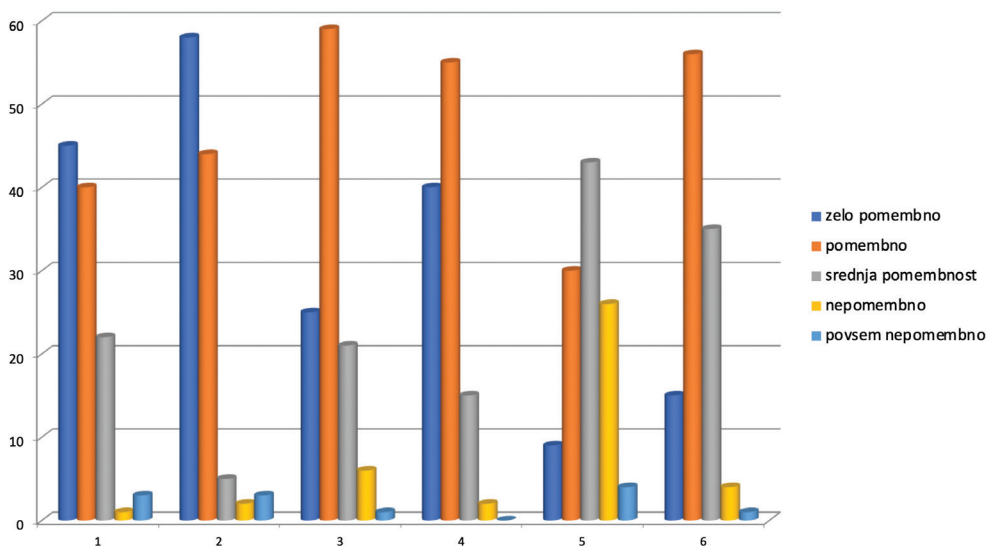
Pri normiranju se praviloma upoštevajo splošna normativna oz. kodifikacijska načela: načelo izročila (tradicije), jezikovne rabe, sistema in jezikovne gospodarnosti (prim. *ePravopis*, raz-

6 Vprašalnik je bil pripravljen s spletnim orodjem za anketiranje Ika in je bil uporabnikom slovenščine, ki se poklicno ukvarjajo z govornim knjižnim jezikom, poslan po elektronski pošti. Prek družbenih omrežij smo za sodelovanje zaprosili tudi vse tiste, ki jih problematika govornega knjižnega jezika zanima.

7 Ko smo analizo ankete razdelili na dva dela, smo ugotovili, da je med tistimi, ki se ukvarjajo z govornim knjižnim jezikom, pritrdilno odgovorilo 69 % respondentov, med tistimi, ki se ne ukvarjajo z govornim knjižnim jezikom, pa je odstotek še nekoliko višji (79 %).

delek *O slovarju*; Gliha Komac 2015). V raziskavi smo želeli preučiti mnenje jezikovnih uporabnikov o upoštevanju različnih dejavnikov pri ugotavljanju naglasnega mesta v sodobnem govornem knjižnem jeziku.

Pri raziskovalnem vprašanju, ki se je glasilo »Kateri dejavniki so po vašem mnenju pomembni pri ugotavljanju (določanju) naglasnega mesta v knjižni slovenščini?«, smo uporabili petstopenjsko Likertovo lestvico in respondente prosili, naj ovrednotijo odgovore glede na pomembnost. Izbirali so lahko med ocenami *zelo pomembno*, *pomembno*, *srednja pomembnost*, *nepomembno* in *povsem nepomembno*.

Grafikon 1: Izsledki anketne raziskave o dejavnikih pri ugotavljanju naglasnega mesta v knjižni slovenščini (1 = splošna sodobna raba, 2 = jezikovna raba šolanih govorcev, 3 = zgodovinskorazvojno upravičen naglas, 4 = sistem slovenskega knjižnega jezika, 5 = upoštevanje narečnih naglasnih sistemov, 6 = tradicija).⁸

⁸ Grafikon prikazuje analizo ankete v celoti. Ko smo analizo razdelili na dva dela (1. respondenti, ki se ukvarjajo z govornim knjižnim jezikom; 2. respondenti, ki se ne ukvarjajo z govornim knjižnim jezikom), smo ugotovili, da so razlike zelo majhne. Respondenti, ki se ukvarjajo z govornim knjižnim jezikom, nekoliko večjo pomembnost posvečajo jezikovni rabi šolanih govorcev (oceno *zelo pomembno* je namreč izbralo 55 % respondentov, pri respondentih, ki se ne ukvarjajo z govornim knjižnim jezikom, pa 45 %); respondenti, ki se ne ukvarjajo z govornim knjižnim jezikom, pa nekoliko večjo pomembnost pripisujejo splošni rabi (možnost *zelo pomembno* je izbralo 47 % respondentov, pri respondentih, ki se ukvarjajo z govornim knjižnim jezikom, pa 33 %).

Raziskovali smo šest dejavnikov, in sicer splošno sodobno jezikovno rabo, jezikovno rabo šolanih govorcev, zgodovinskorazvojno upravičen naglas, sistem slovenskega knjižnega jezika, upoštevanje narečnih naglasnih sistemov in tradicijo.

Splošno sodobno jezikovno rabo so respondenti opredelili kot zelo pomemben (41 % respondentov) ali pomemben (36 % respondentov) dejavnik pri ugotavljanju naglasnega mesta v knjižni slovenščini. Še nekoliko večjo relevantnost so prisodili jezikovni rabi šolanih govorcev, saj jo je kot zelo pomemben dejavnik ovrednotilo 52 % respondentov, kot pomemben pa 39 % respondentov. Zgodovinskorazvojno upravičen naglas je največ respondentov opredelilo kot pomemben dejavnik (približno 53 % respondentov), kot zelo pomemben dejavnik pa 22 % respondentov. Tudi sistem slovenskega knjižnega jezika je bil prepoznan zlasti kot pomemben (49 %) ali zelo pomemben (36 %) dejavnik pri ugotavljanju sodobne jezikovne norme pri naglasnem mestu. Upoštevanju narečnih naglasnih sistemov je 38 % respondentov pripisalo srednjo pomembnost, 27 % respondentov pa meni, da so narečni sistemi pomembni. 23 % respondentov je opredelilo upoštevanje narečnih naglasnih sistemov kot nepomemben dejavnik. Tradicijo so sodelujoči ovrednotili pretežno kot pomemben (50 %) oz. srednje pomemben (32 %) dejavnik.

Izsledki raziskave nakazujejo, da se respondenti zavedajo relevantnosti vseh navedenih dejavnikov pri ugotavljanju sodobnega naglasnega mesta, največjo pomembnost pa pripisujejo sodobni jezikovni rabi, torej želijo opis, ki izhaja iz sodobne jezikovne stvarnosti. Z ugotavljanjem in upoštevanjem sodobne jezikovne prakse se lahko v največji mogoči meri izognemo subjektivnemu opisovanju sodobnega jezikovnega stanja (prim. Urbančič 1987: 28). Respondenti so kot pomemben dejavnik prepoznali tudi sistem slovenskega knjižnega jezika. Knjižni jezik je namreč idiom, ki ima konkreten jezikovni sistem (slovar, slovnica, glasovje), za katerega je značilna kodificirana jezikovna norma, določena v procesu njegove standardizacije (Šekli 2018: 39). Svojo sistemsko naravo mora ohranjati na vseh točkah razvoja, kar pa ne pomeni, da se ne spreminja oz. razvija.

Pri ugotavljanju naglasnega mesta v sodobni knjižni slovenščini ima torej po mnenju respondentov najpomembnejšo vlogo sodobna jezikovna praksa,⁹ vendar je v določeni meri treba upoštevati tudi sistem, zgodovinskorazvojno upravičen naglas, tradicijo in narečne naglasne sisteme. Upoštevanje slednjih dejavnikov je pomembno tudi zato, ker je spremljanje sodobne jezikovne prakse na področju govorenega knjižnega jezika težje uresničljivo in za zdaj omejeno pretežno na anketne raziskave.

Omenjene dejavnike smo želeli ovrednotiti še na primeru naglaševanja samostalnika *aneks*, ki je bilo v strokovni javnosti že večkrat izpostavljeno (npr. Kalin Golob 2001: 80–81). Respondente smo prosili, da na petstopenjski lestvici (*povsem se strinjam*, *strinjam se*, *niti se strinjam niti se ne strinjam*, *ne strinjam se*, *sploh se ne strinjam*) označijo stopnjo strinjanja z

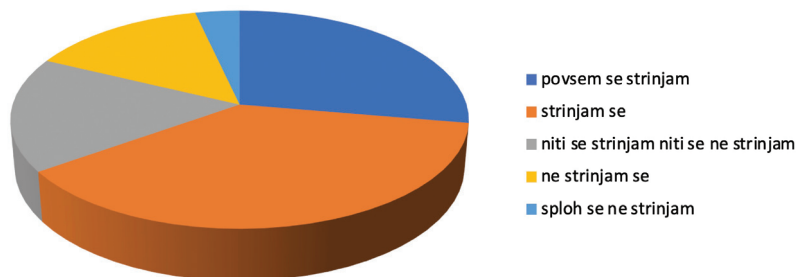
9 V okviru sodobne jezikovne prakse so nekoliko večjo pomembnost pripisali vplivu šolanih govorcev kot splošni jezikovni praksi. Obe jezikovni praksi sta sicer med seboj vzajemno prepleteni – tako kot splošna jezikovna praksa vpliva na šolane govorce, tudi šolani govorce vplivajo na splošno jezikovno prakso.

naslednjo trditvijo: »V knjižnem jeziku bi moral biti samostalnik *aneks* naglašen na drugem besednem zlogu (*anéks*), čeprav v sodobni splošni rabi izrazito prevladuje naglas na prvem besednem zlogu (*áneks*)«. ¹⁰ Skupno 74 % respondentov je izbralo možnosti *ne strinjam se* (40 % respondentov) ali *sploh se ne strinjam* (34 % respondentov). 11 % respondentov se s trditvijo strinja, 10 % respondentov pa se ni opredelilo. Samostalnik *aneks* je bil namreč v starejših jezikovnih priročnikih (npr. v SP 1962, SSKJ1, SP 2001) naglašen na drugem besednem zlogu, kar je izvorno latinski naglas, ki v sodobni rabi ni uveljavljen. Naglas na drugem besednem zlogu v sodobni knjižni rabi med govorce navadno ni sprejet kot nevtralen in je zato tudi v sodobnih jezikovnih priročnikih opredeljen kot manj običajna izgovorna možnost (prim. eSSKJ). ¹¹ Naglasno mesto se je ustalilo na prvem besednem zlogu, kljub temu da je vzglasni *a* izvorno predponsko obrazilo (prim. Dobrovoljc 2016), česar pa praviloma uporabniki, ki nimajo klasične izobrazbe, ne prepoznajo.

2.3 Dvojničnost v slovenskem govornem knjižnem jeziku

Ker je dvojničnost oz. variantnost pomembna značilnost slovenskega govornega knjižnega jezika (prim. Tivadar 2015), smo želeli raziskati tudi odnos jezikovnih uporabnikov do naglasnomestnih dvojnic v govornem knjižnem jeziku. Naglasnomestne dvojnice so pri opisih govornega knjižnega jezika povsem običajne in so za slovenski naglasno zelo razčlenjen jezikovni prostor nujne (prim. SSKJ1). Na pojav dvojničnosti je opozorjeno tudi v uvodnem delu rastočega *ePravopisa*, kjer je posebej izpostavljena dvojničnost na izrazni jezikovni ravni, in sicer na primeru naglasnomestne dvojnice *Aléš/Áleš* (prim. razdelek Uvod).

Naglasnomestne dvojnice oz. variante (npr. *dvánajst/dvanájst*) so v knjižnem jeziku nujne.

Grafikon 2: Izsledki anketne raziskave o naglasnomestni dvojničnosti.

¹⁰ Kot je razvidno iz trditve, dvojnična možnost ni bila ponujena, saj nas je konkretno pri tem vprašanju zanimal odnos jezikovnih uporabnikov do naglasa, ki je sicer izvorno pričakovan, vendar v sodobni rabi ni prevladujoč.

¹¹ V spletni anketni raziskavi, ki je bila izvedena ob pripravi novega splošnega razlagalnega slovarja eSSKJ in v kateri je sodelovalo 500 respondentov, je naglas na prvem besednem zlogu izbralo nekaj več kot 85 % sodelujočih.

V anketnem vprašalniku smo navedli trditev »Naglasnomestne dvojnice oz. variante (npr. dvánajst/dvanájst) so v knjižnem jeziku nujne« in respondente prosili, da na petstopenjski lestvici (od povsem se strinjam do sploh se ne strinjam) opredelijo, koliko se strinjajo z navedeno trditvijo.

Skupno 66 % respondentov se s trditvijo strinja (povsem se strinjam (28 %), strinjam se (38 %)), 18 % respondentov se s trditvijo ne strinja (ne strinjam se (14 %), sploh se ne strinjam (4 %), 17 % sodelujočih se ni opredelilo (niti se strinjam niti se ne strinjam).

Izsledki analize navedenega raziskovalnega vprašanja nakazujejo, da se respondenti v veliki meri zavedajo raznolikosti slovenskega (knjižnega) naglasnega sistema in sprejemajo naglasnomestno dvojničnost. Kot je razvidno iz zgornjih podatkov, se s trditvijo skupno povsem strinja 28 % respondentov. Ko smo analizo ankete razdelili na dva dela ter ločeno obravnavali respondente, ki se ukvarjajo z govornim knjižnim jezikom, in tiste, ki se z govornim knjižnim jezikom ne ukvarjajo, smo ugotovili, da se s trditvijo povsem strinja 41 % respondentov, ki se ukvarjajo z govornim knjižnim jezikom, in le 17 % respondentov, ki se ne posvečajo govornemu knjižnemu jeziku. Slednje jasno nakazuje, da se tisti uporabniki, ki so podrobno seznanjeni s problematiko govornega knjižnega jezika, bolj zavedajo, da so (naglasnomestne) dvojnice nujni sestavni del govornega knjižnega jezika. Vedno pa je pomembno, da so te dvojnice, ki se zaradi raznovrstnih vplivov pojavljajo tako v branem kot nebranem govoru, na podlagi raziskav prepoznane iz rabe, torej dovolj splošno razširjene in s tem sprejemljive za čim širši krog govorcev slovenščine.¹²

3 Problematika naglaševanja lastnoimenskega besedja

Besedje zaradi specifičnih funkcij pri sporazumevanju delimo na občnoimensko in lastnoimensko sfero, pri čemer ima lastno ime še nekatere druge značilnosti, ki jih občno poimenovanje ne izkazuje. Predmet poimenovanja namreč lastno ime poimenuje kot neponovljivo posameznost, omogoča razlikovanje v okviru pojavnosti iste vrste ter ga umesti v odnose in sisteme v zunajjezikovni stvarnosti. Za lastno ime je značilno referenčno razmerje eno poimenovanje – en denotat. Med lastnoimensko in občnoimensko sfero obstajajo dinamični prehodi (Šekli 2008: 11–13).

3.1 Naglaševanje prevzetih lastnih imen

Lastnoimenska leksika, ki ima torej pogosto drugačne funkcije in značilnosti kot občnoimenska, izkazuje tudi posebnosti pri naglaševanju,¹³ pri čemer se zavedamo, da tudi ta skupina

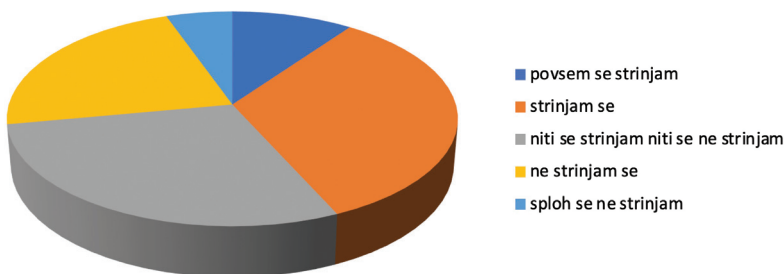
12 Obravnava posameznih dvojnic v jezikovnih priročnikih in ugotavljanje razmerij med njimi je odvisno od posameznega primera, saj je poleg sodobne rabe pomemben tudi sistem, stanje v obstoječih jezikovnih priročnikih in s tem povezano določilo mehkega prehoda med posameznimi priročniki (tj. izogibanje za dve stopnji drugačni normativni vrednosti glede na trenutno veljavne priročnike, prim. Gliha Komac 2016: 6).

13 Posebnosti oz. razlike se izkazujejo tudi drugod, npr. v oblikoslovju (npr. požar/Požar, noč/Noč).

ni homogena, saj imajo denimo rojstna imena za razliko od zemljepisnih imen še bolj poudarjeno identifikacijsko funkcijo (Šekli 2008: 33). Še dodatne posebnosti pa izkazuje prevzeto lastnoimensko besedje.

V SP 2001 je navedeno, da v slovenski knjižni jezik prevzete besede izgovarjamo z glasovi in naglasom slovenskega knjižnega jezika (SP 2001: § 222). V členu 224 je nato še zapisano, da premikanja naglasa v tujih jezikih običajno ne upoštevamo (npr. *Krakov Krákova*), naglas s končnice pa prestavljamo na osnovo (npr. *Móskva*) ali z enega zloga na drugega (npr. *Hajdúk*).¹⁴ V *ePravopisu* je v predlogu prenovljenega poglavja o prevzemanju zapisano, da mesto naglasa pri prevzetih besedah načeloma ohranjamo.

Pri lastnoimenskem besedju je bolj pomembno naglasno mesto v izvornem jeziku kot slovenskemu sistemu bližji naglas.

Grafikon 3: Izsledki anketne raziskave o naglaševanju prevzetega lastnoimenskega besedja.

V raziskavi smo respondente prosili, naj ocenijo svoje strinjanje s trditvijo »Pri lastnoimenskem besedju je bolj pomembno naglasno mesto v izvornem jeziku kot slovenskemu sistemu bližji naglas«. Največ sodelujočih je na petstopenjski lestvici izbralo možnost *strinjam se* (33 %), temu sledi 29 % respondentov, ki se je odločilo za odgovor *niti se strinjam niti se ne strinjam*, 25 % respondentov pa se s trditvijo ne strinja. Iz analize je razvidno, da respondenti pripisujejo precejšnjo pomembnost tako naglasnemu mestu v izvornem jeziku kot tudi sistemu slovenskega knjižnega jezika.

Pri lastnih imenih, prevzetih iz tujih jezikov, naglaševanje pogosto prilagodimo zakonitostim slovenske knjižne izreke, npr. odpravljanje končniškega naglaševanja pri lastnoimenskih besedah, prevzetih iz jezikov, ki ne poznajo končniškega naglaševanja (prim. Lengar Verovnik in Dobrovoljc 2015). Odpravljamo denimo končniško naglaševanje pri lastnoimenskih besedah, prevzetih iz ruščine (npr. *Moskva*), španščine (*Bogota*, *Panama*). Tudi grško naglasno mesto praviloma prilagodimo zakonitostim slovenskega knjižnega govora (npr. *Panathinaikos*). Zapletenost naglasnomestne problematike lahko prikažemo tudi na primeru prevzetih besed

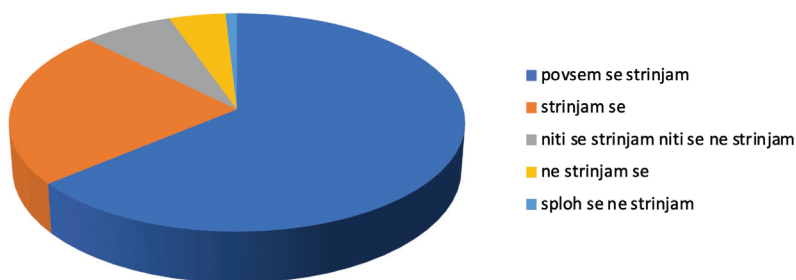
¹⁴ Naglas na zadnjem besednem zlogu *Hajdúk* je v sodobni jezikovni praksi redek. Vse pogosteje se namreč v rabi pojavlja naglas jezika dajalca. Na ta naglasnomestni problem opozarja tudi Dobrovoljc (2019).

iz poljskega jezika. Pri nekaterih leksemih se denimo poleg izvirnega poljskega naglasnega mesta (npr. *Varšáva, Katowíce, Zakópáne*) v sodobni rabi pojavlja tudi naglas na prvem besednem zlogu (*Váršava, Kátovice, Zákopane*). Prav tako pri prevzemanju ne upoštevamo poljskih naglasnomestnih sprememb, ki so sicer v poljščini pogoste, saj je praviloma naglašen predzadnji besedni zlog (npr. *Katovíce, iz Katovic* (SP 2001)).¹⁵ Posebno obravnavo imajo tudi osebna imena, ki se končujejo na končaj *-slav*, saj izkazujejo v poljščini naglas na predzadnjem besednem zlogu (prim. Govorni pomočnik, kategorija Poljščina), v slovenščini pa jih običajno izgovarjamo z naglasom na prvem besednem zlogu (npr. *Bronislaw*).¹⁶ Sicer pa pri vseh enakopisnih prevzetih osebnih imenih običajno slovenimo tudi naglasno mesto (*Andrej Babiš, Andrej Plenkovič*) (prim. Lengar Verovnik 2017), vendar ne povsod. V nekaterih primerih se kljub obstoju enakopisnih imen v slovenščini ohranja prevzeto naglasno mesto (npr. *Ángela Mèrkel*).

3.2 Naglaševanje rojstnih imen

V Enciklopediji slovenskega jezika je osebno lastno ime opredeljeno kot »lastno ime človeka (in človekolikega bitja), nekoč enodelno eno- (*Črtomir, Gorazd*) ali večbesedno (*Sokolje oko*), danes večinoma dvodelno, sestojече iz (krstnega) imena in priimka (*France Prešeren*)« (Toporišič 1992: 168). Osebna imena neslovanskega izvora so se med slovansko govorečim plemstvom začela širiti že v 9. in 10. stoletju. Iz mest so pričela prodirati na podeželje v 13. stoletju. Do konca 13. stoletja so postopoma izpodrinila prvotna predkrščanska osebna imena slovanskega izvora. V 14. in 15. stoletju so osebna imena slovanskega izvora skoraj popolnoma nadomeščena s krščanskimi imeni (Šekli 2008: 191). V nadaljevanju se bomo posvetili naglaševanju nekaterih rojstnih imen.

Pri osebnih imenih (npr. *Tamara, Martin*) je pomembno, kako ime naglašuje nosilec imena.

Grafikon 4: Izsledki anketne raziskave o naglaševanju rojstnih imen.

¹⁵ Nekatero prevzeto besede so naglašene tudi na predpredzadnjem zlogu.

¹⁶ Tovrstni napotek je naveden tudi v Govornem pomočniku na RTV SLO, kjer pri imenih na *-slav* priporočajo, da se naglasno mesto podomači in naglasi kot identično slovensko ime (<https://govornipomocnik.rtv slo.si/category/poljscina/>).

Najprej smo skušali z raziskavo ugotoviti odnos jezikovnih uporabnikov do onaglaševanja rojstnih imen. Respondenti so označevali stopnjo strinjanja s trditvijo »Pri osebnih imenih (npr. *Tamara, Martin*) je pomembno, kako ime naglašuje nosilec imena«.

64 % respondentov se povsem strinja z navedeno trditvijo, 23 % respondentov je izbralo možnost *strinjam se*. Skupno torej 87 % respondentov priznava velik pomen naglaševanju nosilca imena. Ostale možnosti (*niti se strinjam niti se ne strinjam, ne strinjam se, sploh se ne strinjam*) je izbralo 13 % sodelujočih. Sodelujoči so navedli tudi nekaj komentarjev, s katerimi ponazarjajo svoje poglede na izpostavljeno problematiko:

»Pri osebnih imenih je po mojem mnenju zelo pomembno, kaj meni nosilec imena, vendar ne v absolutnem smislu – močna odstopanja so v nekem okolju lahko prevelika, da bi se prijela, prav tako ni mogoče za vsakega vedeti, kako se naglašuje«; »Pri naglaševanju lastnih imen (*Martin, Furlan*) posameznik lahko odloča za svoj zasebni krog, nima pa pravice zahtevati posebne rabe kot uradne oz. standardne«; »Trditev bi bolj (ali pa sploh) podprl glede priimkov, medtem ko naj bi izgovor osebnih imen sledil normi knjižnega jezika; meni se zdi izgovor navedenih dveh z naglasom na prvem zlogu izumetničen«.

Tudi v novem pravopisu (prim. rastoči *ePravopis*) je predvidena obravnava izgovora imena in priimka glede na narečne oz. regionalne posebnosti, saj bo pri imenih in priimkih povzeto v jezikovni rabi že zelo uveljavljeno pravilo, da posameznik lahko ohrani naglas in izgovor imena, kot ga je navajen iz svojega okolja (npr. *Mártin* namesto *Martín*) (Lengar Verovnik 2019: 84).¹⁷ Tudi M. Snój v *Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša* piše, da si vsak lahko sam določi naglas in naglasni vzorec svojega rojstnega imena in priimka, tudi če je ta drugačen od najpogostejšega ali pričakovanega, kot ga navaja SP 2001. Če je izgovor skladen s pravili slovenske knjižne izreke, smo jezikovni uporabniki to dolžni spoštovati (Snój 2016).

3.2.1 Raziskava izgovora nekaterih rojstnih imen

V drugi spletni anketni raziskavi smo raziskovali naglaševanje petih rojstnih imen, in sicer dveh ženskih (*Tamara, Agata*) in treh moških (*Martin, Albin, Jernej*). Sodelovalo je 432 respondentov, največ iz starostnih skupin 21–40 let (48 % respondentov) in 41–60 let (39 % respondentov). 55 % sodelujočih je končalo univerzitetni program ali drugo bolonjsko stopnjo, 17 % respondentov ima zaključen magistririj znanosti, doktorat znanosti ali tretjo bolonjsko stopnjo, 15 % sodelujočih pa je zaključilo višješolski program, visokošolski program ali prvo bolonjsko stopnjo. Približno polovica respondentov se profesionalno ukvarja z jezikom, in sicer na različnih področjih: največ jih deluje na področju prevajanja, lektoriranja in pisanja besedil, sledi vzgoja in izobraževanje, nato pa visoko šolstvo, raziskovanje in zna-

17 O posebnem statusu priimkov je pisal tudi J. Toporišič (2002: 3) v odgovoru radijcem: »Za osrednjo normalno naglašujočo Slovenijo velja naglaševanje tipa *Kováčič*, medtem ko je naglas na prvem zlogu hrvaški, pa tudi nemški in slovenskogosposki. Če kdo za svoj priimek zahteva posebno naglaševanje, mu pač ustrežemo, norma pa je v SP 2001 zapisana.«

nost. Sodelujoči prihajajo z območij različnih narečnih skupin (iz Ljubljane prihaja 99 respondentov), prav tako tudi danes živijo in ustvarjajo na območjih različnih narečnih skupin (v Ljubljani biva 170 respondentov). Raziskovali smo izgovor v javnem formalnem govornem položaju (npr. v javnih nastopih pred širšo publiko). Vsa imena, ki smo jih preučevali, smo uporabili v krajših povedih. Pri vseh vprašanih smo poleg vseh naglasnih različic navedli tudi možnost »kot naglasi nosilec/nosilka imena«, saj nas je med drugim zanimalo, koliko odstotkov respondentov bo izbiro naglasnega mesta prepustilo jezikovnim uporabnikom. Preučevali smo torej predvidoma zlasti brani govor, pri čemer se zavedamo, da imamo na Slovenskem »enoten knjižni govor, tako brani kot nebrani, govorcev iz vse Slovenije« (Tivadar 2018: 168) ter da nebrani govor izkazuje nekoliko drugačne značilnosti.

3.2.1.1 Rojstni imeni *Tamara* in *Agata*

Tamara je svetopisemsko ime, ki izhaja iz latinskega in starogrškega imena *Thamar*, to pa iz hebrejske besede *tamár*, kar pomeni »palma, datljeva palma«. Ker na jezikovno rabo pogosto vplivajo tudi družbene okoliščine, je treba izpostaviti, da je priljubljenost imena *Tamara* začela naraščati v 60. letih, vrhunec priljubljenosti je ime doseglo v 80. letih. Na priljubljenost imena je najprej najverjetneje vplival ep *Demon* ruskega književnika Mihaila Lermontova, pozneje, v 80. letih, pa najverjetneje tudi južnoslovanski prostor prek glasbe (Lenarčič 2012: 751). Tovrstni vplivi so vidni tudi na naglasni ravni, saj v slovenščini v sodobni jezikovni praksi poznamo tako rusko naglasno različico z naglasom na drugem besednem zlogu kot tudi izgovorno različico, ki izkazuje južnoslovanski vpliv z naglasom na prvem besednem zlogu. V SP 1962 ime *Tamara* ni bilo obravnavano, v SP 2001 pa je navedena samo možnost z naglasom na drugem besednem zlogu.

V anketni raziskavi se je največ respondentov odločilo za naglas na prvem besednem zlogu (48 % respondentov), 34 % respondentov bi ime naglasilo tako kot nosilka imena, 16 % respondentov pa na drugem besednem zlogu. Respondenti, ki ne bi upoštevali naglaševanja nosilke imena, so torej prevladujoče izbrali naglas na prvem besednem zlogu.

Agata je svetniško ime, ki izhaja iz latinskega imena *Agatha*, to pa iz grškega imena *Agathe*, ki ima v osnovi pridevnik *dober* (Lenarčič 2012: 16–17). V nemščini in grščini je naglasno mesto na predzadnjem besednem zlogu, v hrvaščini na prvem besednem zlogu. V slovenskem govornem jeziku se pojavljata obe izgovorni možnosti.

SP 2001	Izsledki spletne anketne raziskave					
Tamára	Támara	48 %	Tamára	16 %	kot nosilka	34 %
Ágata	Ágata	56 %	Agáta	13 %	kot nosilka	31 %

Preglednica 1: Naglaševanje rojstnih imen *Tamara* in *Agata* v SP 2001 in izsledki spletne anketne raziskave.

Tudi pri rojstnem imenu *Agata* bi respondenti, ki ne bi upoštevali naglaševanja nosilke imena, prevladujoče izbrali naglas na prvem besednem zlogu (56 % respondentov). 13 % respondentov pa bi ime naglasilo na drugem besednem zlogu. 31 % bi jih besedo naglasilo kot nosilka imena.

3.2.1.2 Rojstno ime *Martin*

Martin je svetniško ime, ki izhaja iz starorimskega imena *Martinus*, kar je nastalo iz rodilniške oblike imena rimskega boga vojne Marsa. Osnovni pomen bi bil »pripadajoč/posvečen Marsu«, »bojevit«. Ime *Martin* je pri nas zelo stanovitno, saj je eno od petnajstih imen, ki so bila med sto najbolj priljubljenimi célo 20. stoletje in v začetku 21. stoletja (Lenarčič 2012: 519–520).¹⁸ Zaradi pogoste rabe in raznovrstnih vplivov ima ime v slovenskem govornem jeziku več izgovornih možnosti.¹⁹

V SP 1962 je bil naglašen kratki *i* (*Martín*), v SP 2001 je bila dodana naglasna dvojnica z naglasom na dolgem naglašenem *i* (*Martín*). Tudi v novem rastočem *ePravopisu* sta navedeni naglasni možnosti *Martín* *Martína* in *Martin* *Martína* (prim. *ePravopis*).

Izsledki spletne anketne raziskave nakazujejo, da se je največ respondentov odločilo za naglas na dolgem *i*, in sicer 44 %. 12 % respondentov bi naglasilo prvi besedni zlog, 7 % pa kratki naglašeni *i* na zadnjem besednem zlogu. 36 % respondentov bi pri naglaševanju sledilo želji nosilca imena. 62 % respondentov bi torej rojstno ime *Martin* naglasilo ne glede na naglaševanje nosilca imena.

SP 2001	ePravopis	Izsledki spletne anketne raziskave			
Martín in Martin	Martín in Martin	Martín 44 %	Mártin 12 %	Martin 7 %	kot nosilec 36 %

Preglednica 2: Naglaševanje rojstnega imena *Martin* v SP 2001, *ePravopisu* in izsledki spletne anketne raziskave.

Naglasno mesto se pri imenih pogosto ustali glede na normativno prevladujoče območje, tj. osrednjo Slovenijo (prim. *ePravopis*, Prevzete besede in besedne zveze). Tako se denimo imena *Martin Krpan*, *Martin Kačur*, *Anton Martin Slomšek*, *Martin Hvastja*, *Martin Čater* običajno izgovarjajo z naglasom na dolgem samoglasniku *i*. Ime *Martin*, prevzeto iz nemščine, pa običajno izgovarjamo z naglasom na prvem besednem zlogu (*Martin Luther*, *Martin Koch*, prim.

¹⁸ Zagotovo so na pogostost imena *Martin* na Slovenskem vplivala tudi znana slovenska književna dela, npr. *Martin Krpan*, *Mejnik*, *Martin Kačur*, *Kaplan Martin Čedermac*. Iz iste osnove je tvorjenih tudi veliko priimkov, krajevnih imen; veliko je tudi cerkva, ki so posvečene sv. Martinu (Lenarčič 2012: 520–521).

¹⁹ Naglaševanje rojstnega imena *Martin* vzbuja veliko zanimanja, kar je vidno tudi v razpravah na forumih, kjer nekateri zagovarjajo regionalne različice, drugi pa menijo, da regionalne izgovorne možnosti niso sprejemljive (prim. <https://med.over.net/forum5/viewtopic.php?t=2540260>, 5. 3. 2021).

ePravopis slovarski gesli *Martin*¹ in *Martin*²). Ime *Martin* torej v slovenščini izkazuje tri različice izgovora, prevladujoč pa je izgovor z naglasom na dolgem samoglasniku *i*. *Martin* kot prevzeti priimek je vedno naglašen na prvem besednem zlogu (npr. *George Martin*).

3.2.1.3 Rojstni imeni *Albin* in *Jernej*

Tudi rojstno ime *Albin* v sodobni slovenščini izkazuje naglasno dvojnico. Gre za svetniško ime, ki izhaja iz latinskega *albinus* »bel, belec«, kar ima v osnovi pridevnik *albus* »bel« (prim. SES 2015), in iz staronemškega imena *Albwin* (Lenarčič 2012: 25). V nemščini in hrvaščini je ime naglašeno na prvem besednem zlogu.

Spletna anketna raziskava je pokazala, da se je približno enako število respondentov odločilo za naglas na prvem (35 %) ali zadnjem besednem zlogu (33 %), 30 % respondentov pa bi ime naglasilo tako kot nosilec imena. V SP 1962 in SP 2001 je navedena le različica z naglasom na zadnjem besednem zlogu (*Albín*), kar odraža latinski naglas. Različica z naglasom na prvem besednem zlogu je najverjetneje nastala pod vplivom nemščine ali/in hrvaščine.

Jernej je svetopisemsko svetniško ime, ki izhaja iz latinskega imena *Bartholomaeus* (Lenarčič 2012: 357–359). V slovenščini se pojavljata dve različici naglaševanja imena, in sicer premični naglasni tip na osnovi (*Jêrnej Jernêja*) in nepremični naglasni tip na drugem besednem zlogu (*Jernêj Jernêja*). Spletna anketna raziskava je pokazala, da se je približno 37 % respondentov odločilo za naglas na prvem besednem zlogu, torej za premični naglasni tip, in 27 % respondentov za nepremični naglasni tip. 35 % respondentov pravi, da bi se ravnali skladno z željo nosilca imena. V SP 1962 in SP 2001 je bil naveden le naglas *Jêrnej*. O naglaševanju imena *Jernej* piše tudi T. Lengar Verovnik v spletni Jezikovni svetovalnici (prim. Lengar Verovnik 2017), kjer izpostavlja drugačno naglaševanje imen *Matej*, *Andrej* in *Jernej*. Nekatera rojstna imena, ki se končujejo na končaj *-ej*, imajo v slovenščini več izgovornih možnosti, npr. *Sêrgej/Sergêj*, *Tímotej/Timótej*²⁰/*Timotêj*. Tako SP 2001 kot rastoči *ePravopis* za imeni *Matej* in *Andrej* določata naglas na zadnjem zlogu, tj. *Matêj* in *Andrêj*. Nekoliko pa se razhajata pri imenu *Jernej*, kjer je po SP 2001 mogoč le izgovor *Jêrnej Jernêja*, v rastočem *ePravopisu* pa je že dodana dvojnica *Jernêj Jernêja*.²¹

SP 2001	ePravopis	Izsledki spletne anketne raziskave					
Albín	/	Albín	33 %	Álbin	35 %	kot nosilec	30 %
Jêrnej Jernêja	Jêrnej Jernêja in Jernêj Jernêja	Jêrnej	37 %	Jernêj	27 %	kot nosilec	35 %

Preglednica 3: Naglaševanje rojstnih imen *Albin* in *Jernej* v SP 2001, *ePravopisu* in izsledki spletne anketne raziskave.

20 O naglasu *Timótej*, ki je grškega izvora, tudi Toporišič (2002: 3).

21 Ženska imena *Jerneja*, *Albina* in *Martina* ne izkazujejo naglasnomestnih dvojnic.

Sklep

Osrednji namen prispevka je bil analizirati odnos jezikovnih uporabnikov do naglasnomestne problematike sodobnega slovenskega knjižnega jezika. Analiza raziskav je pokazala, da je pri ugotavljanju sodobnega naglasnega mesta treba upoštevati več različnih dejavnikov, pri čemer ima najvidnejšo vlogo sodobni jezikovni razvoj. Največji izziv torej predstavlja vzpostavljanje ustreznega ravnotežja med sistemom, tradicijo, narečnimi sistemi in sodobnim razvojem govorjenega knjižnega jezika.

Lekseme zaradi njihovih specifičnih funkcij delimo na občnoimenske in lastnoimenske, kar je treba upoštevati tudi pri onaglaševanju, hkrati pa se moramo ozirati tudi na medsebojno neločljivo povezanost občnih in lastnih leksemov, saj se je veliko lastnoimenskega besedja razvilo iz občnoimenskih enot, poleg tega pa tudi z apelativizacijo vse pogosteje nastajajo občna poimenovanja.

Pravila onaglaševanja prevzetih lastnih imen so nekoliko bolj ohlapna, saj so pri tovrstnem besedju pomembne tako izgovorne značilnosti jezika dajalca oz. posrednika kot dejstvo, da ima tudi sistem slovenskega knjižnega jezika svojo moč, saj je razvil (oz. še vedno razvija) svoja pravila naglaševanja. Preveliko približevanje naglasnemu mestu izvirnega jezika ni vedno mogoče oz. velikokrat ni skladno s sistemom slovenskega knjižnega jezika (npr. naglas pri besedah, prevzetih iz grščine). Pri nekaterih prevzetih besedah prihaja do trčenja obeh načel in se zato v rabi oblikujejo naglasnomestne dvojnice. Posebne specifikke naglaševanja izkazujejo tudi rojstna imena, saj je pri njih identifikacijska funkcija še bolj izrazita. V sodobnem času se zato vse pogosteje – tudi v knjižnem govoru – upošteva regionalne oz. rodbinske razlike naglaševanja, če so skladne s pravili knjižne izreke.

Literatura in viri

- CINGERLE, Katja, 2011: *Odnos do knjižnojezikovne norme v Sloveniji in na Slovaškem: na primerih Mestne občine Nova Gorica in slovaškega mesta Prešov*. Diplomsko delo. Ljubljana.
- DOBROVOLJC, Helena, LENGAR VEROVNIK, Tina, 2015. *Naglaševanje grških imen »Samaras«*. Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenskih jezik. <<https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/1483/naglasovanje-grskih-imen-samaras>>
- DOBROVOLJC, Helena, 2016: *Izgovor besed »kolk« in »aneks«*. Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. <<https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/1537/izgovor-besed-kolk-in-aneks>>
- DOBROVOLJC, Helena, 2019: Kategorizacija prevzetih lastnih imen ob prenovi pravopisa in prikaz prevzemanja imen iz hrvaškega jezika. Matej Šekli in Lidija Rezončnik (ur.): *Slovenski jezik in njegovi sosedje*. Zbornik slavističnega društva Slovenije 29. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije.
- ePravopis = <www.fran.si>
- eSSKJ = <www.fran.si>
- GLIHA KOMAC, Nataša, idr., 2015: *Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. <https://fran.si/179/novi-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika/datoteke/Potrjeni_koncept_NoviSSKJ.pdf> (dostop 30. 1. 2021)
- Govorni pomočnik RTV SLO = <<https://govornipomocnik.rtvsllo.si>>

- JURGEC, Peter, 2015: Izgovor v Slovarju sodobnega slovenskega jezika. Vojko Gorjanc, Polona Gantar, Iztok Kosem, Simon Krek (ur.): *Slovar sodobne slovenščine: problemi in rešitve*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 382–390.
- KALIN GOLOB, Monika, 2001: *Jezikovne reže. Šestdeset komentarjev o slovenščini v pravni praksi*. Ljubljana: GV revije, PP Pravna praksa.
- LENARČIČ, Simon, 2012: *Vse o imenih v Sloveniji: izvir in pomen več kot 12.800 imen, pogostnost in pokrajinska razširjenost, zanimivosti*. Ljubljana: Modrijan.
- LENGAR VEROVNIK, Tina, 2017: *Naglas moških imen »Andrej«, »Jernej« in »Matej«*. Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. <<https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/2217/naglas-moških-imen-andrej-jernej-in-matej>>
- LENGAR VEROVNIK, Tina, 2019: Pogledi na prevzemanje lastnih imen ter načrtovane novosti in spremembe v prenovljenem pravopisnem poglavju o prevzemanju. Matej Šekli in Lidija Rezoničnik (ur.): *Slovenski jezik in njegovi sosedje*. Zbornik slavističnega društva Slovenije 29. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije.
- MIRTič, Tanja, 2019: Glasoslovne raziskave pri pripravi splošnega razlagalnega slovarja. Hotimir Tivadar (ur.): *Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest*. Obdobja. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 81–90.
- RIGLER, Jakob, 1970: Akcentske variante. I. Opisni deležniki ženskega spola tipa želela in delala. *Slavistična revija* 18/1–2. 5–15.
- RIGLER, Jakob, 1981: Naglas, pravorečje in oblikoslovje v SSKJ. *Splošne informacije za urednike SSKJ1*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša SAZU. 169–189.
- SES 2015 = *Slovenski etimološki slovar*. <www.fran.si>
- SNOJ, Marko, 2016: *Naglaševanje osebnih imen*. Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. <<https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/324/nagla%C5%A1evanje-osebnih-imen>>
- SP 1962 = *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU (izd.) – Državna založba Slovenije (zal.).
- SP 2001 = *Slovenski pravopis*. <www.fran.si>
- SSKJ2 = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja, 2014. <www.fran.si>
- ŠEKLI, Matej, 2008: *Zemljepisna in osebna lastna imena v kraju Livek in njegovi okolici*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- ŠEKLI, Matej, 2018: *Tipologija lingvogenез slovanskih jezikov*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- ŠUSS 2004 = ŠUSS. Odgovori na jezikovna vprašanja. <<http://www2.arnes.si/~lmarus/suss/arhiv/suss-arhiv-000074.html>>
- TIVADAR, Hotimir, 2010: Normativni vidik slovenščine v 3. tisočletju – knjižna slovenščina med realnostjo in idealnostjo. *Slavistična revija* 58/1. 105–116.
- TIVADAR, Hotimir, 2015: Variantnost v prihodnjem slovenskem pravopisu (s poudarkom na pravorečju). Helena Dobrovoljc in Tina Lengar Verovnik (ur.): *Pravopisna razpotja: razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC. 109–121.
- TIVADAR, Hotimir, 2018: Slovensko pravorečje kot samostojna kodifikacijska knjiga? *Slavia Centralis* 2/XI. 158–171.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1969: Ankete za določitev naglasnega mesta ter kakovosti in količnosti naglašene samoglasnika. *Jezik in slovstvo* 14/8. 249–260.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1992: Enciklopedija slovenskega jezika. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2002: *Radijci o Slovenskem pravopisu 2001*. <<https://www.zrc-sazu.si/pravopis/pdf/top-radijci-6.pdf>>
- URBANČIČ, Boris, 1987: *O jezikovni kulturi*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- WEISS, Peter, 2020: Naglaševanje črkovalnih kratic v slovenščini. 1. *Slovenski pravorečni posvet: zbornik povzetkov*. Ljubljana, 15. december 2020. <<https://www.sazu.si/uploads/files/zbornik/Zbornik712.pdf>>